TOP JOINT EXAMINATIONS

Kenya Certificate of Secondary Education

102/1 — KISWAHILI — Kidato cha 4

(INSHA)

Oktoba. 2022 - Muda: Saa 1¾

MWONGOZO

MWIGO WA MTIHANI KUU WA KCSE

KIDATO CHA NNE

KARATASI YA KWANZA

WARAKA HUU UMEBAKI NI MALI YA
TOP JOINT EXAMINATIONS.
HUMILIKI HAKI ZA KUUZA TENA AU KUSAMBAZA.

TPJ-KIS-202210

SWALI LA KWANZA

- -Hii ni insha ya dayolojia, sura ya dayolojia Ijitokeze
- -Kuwe na kichwa na kianze kwa neno dayolojia mf:

DAYOLOJIA KATI YA MWANDISHI NA WAZIRI KUHUSU…

- -Kichwa kiandikwe kwa herufi kubwa, kipigiwe mstari
- -Kuwe na utangulizi mfupi kuhusu mada mabanoni
- -Mtindo wa kitamthlia ufuatwe
- -Koloni zitumiwe kutenga majina ya wahusika na maneno wasemayo
- -Wahusika wote wawili wachangie hoja
- -Kwa kila hoja kuwe na suluhu mwishoni mwa aya
- -Maelezo katika mabano yawe kwa uchache sana

Baadhi ya hoja;

- -Mapendeleo kazini kwa misingi ya kikabila
- -Kuchagua viongozi kufuatia misingi ya kikabila
- -Kuchukia wasio wa kabila lako
- -Kudharau mila na desturi za kabila jingine
- -Kuzuka kwa makundi haramu ya kikabila
- -Matumizi ya lugha za kienyeji katika taasisi za umma
- -Kufurusha watu kutoka katika maeneo yanayoaminika kuwa ngome ya kabila fulani
- -Ukatili dhidi ya watu wa kabila jingine n.k

Suluhu

- -Kuhubiri Amani hasa katika maeneo ya kazi
- -Watu waajiriwe bila kuzingatia misingi ya kikabila
- -Kuchagua viongozi kulingana na utendakazi sio ukabila
- -Wanaochochea watu kufurushwa makwao kuchukuliwa hatua za kisheria
- -Kuheshimu mila, desturi za jamii nyingine n.k

Copyright © 2022

SWALI LA PILI

Hii ni insha ya mjadala.

- Mtahiniwa ajadili pande zote mbili kasha aonyeshe msimamo wake.
- Mtahiniwa akiegemea upande mmoja allama zisizidi kumi.
- Atakayekosa kutoa msimamo alama za sura ziondolewe (-45)

Uzuri/Manufaa

a) Tarakilishi imerahisisha utafti miongoni mwa wanafunzi.
b) Baadhi zinaweza kuhifadhi umeme.
c) Baadhi zinaweza kutumiwa mahali popote
d) Zinapunguza gharama ya kununua vitabu vya kiada.
e) Wafunzi wanaweza kutumia wakati wowote bilauwepo wa mwalimu.
f) Huhifadhi ujumbe mpana.
g) Inawapa wanafunzi ujuzi wa kutumia teknologia kwa mawanda.

Hasara

a) Ina gharama ya juu kununua na kutunza .
b) Inapotosha kimaadili kwani baadhi watatazama mambo mengine ya kupotosha.
c) Baadhi ya wafunzi na wqalimu hawajui kutumia tarakilishi.
d) Inahitaji nguvu za umeme na kuna baadhi ya sehemu ambazo hazina nuvu za umeme
e) Inadhuni kiafya kwa kuathiri macho na hata mgongo kukaa kwa muda mrefu
f) Ni vigumu kwa wale walio na kasoro ya kuona.

TANBIHI

Atakayezingatia hasara /uzuri atakuwa amepungukiwa kimaudhui. Asipite kiwango cha C +
(09-10)

Copyright © 2022

SWALI LA TATU

- ❖ Kichwa ni methali yenyewe.
- ❖ Mtahiniwa arejelee sehemu mbili za methali, asipofanya hivyo asipate zaidi ya alama kumi.
- ❖ Atunge kisa kinacholenga maana na matumizi ya methali hii.

Maana na matumizi.

- Mtu anayejishughulisha na jambo fulani lazima mwishowe atafanikiwa au ataambulia kitu/mapato/mavuno.
- Methali hii inamiza bidii ya kutenda jambo.
- Mtungo huu uwe na mvuto.
- Azingatie sarufi na hijai bora.
- Ajaza maneno mia nne.
- Atakayepinga maana atuzwe D03.
- Atakayetoa maelezo bila mtungo atakuwa amepotoka kimaudhui.

Copyright © 2022

SWALI LA NNE

i. Hii ni insha ya mdokezo ambapo mtahiniwa **lazima** amalize kwa mdokezo aliyopewa.
ii. Kisa cha mtahiniwa sharti kikamilike kwa huu mdokezo.

Jibu

a) Inaweza kuwa Rafiki yake mhusika alijipata katika hatari Fulani ambayo mhusika alikua anajua na hakumuarifu rafikiye.
b) Au uvamizi uliofanyika.
c) Au wizi ulifanyika wa mtihani au chochote kile kisha anajutia kwa sababu alifahamu jambo hilo.
d) Kutekwa nyara (miongoni mwa mambo mengine)

Tanbihi

1. Insha zote lazima zitimize urefu uliokusudiwa. Upungufu wowote utashughulikiwa kulingana na mwongozo wa kudumu.
2. Insha zote (2, 3 na 4) lazima ziwe na vichwa . Mtahiniwa akiacha achukuliwe kuwa amepungukiwa kimtindo.
3. Mtahiniwa lazima asome kwa makini mtungo wa mtahiniwa akizingatia mada na matumizi ya miongozo miwili yaani, wa maswali na viwango ili kuweka insha ya mwanafunzi katika kiwango chake.

Copyright © 2022

MWONGOZO WA KUDUMU
UTANGULIZI.
Karatasi hii imedhamiria kutathmini uwezo wa mtahiniwa wa kuwasiliana na msomaji na kuwasilisha ujumbe kimaandishi,akizingatia mada aliyopewa. Mawasiliano haya yatategemea ukwasi wa lugha ya mtahiniwa, kwa mfano, kutunga sentensi sahihi zenye mtiririko mzuri kimawazo, lugha ya kuvutia na yenye mawazo asilia, ubunifu mwingi na hati nadhifu. Kwa kutegemea maagizo ya swali lenyewe na umahiri wa lugha, ni lazima kutilia mkazo mtindo, mada na uwezo wa mtahiniwa kufuata maagizo vilivyo. Mtahini lazima aisome insha yote huku akizingatia sarufi, hijai, hoja, msamiati na mtindo ili aweze kuikadiria kwa kurejelea viwango mbalimbali vilivyopendekezwa. Viwango vyenyewe ni A, B, C na D kutegemea uwezo wa mtahiniwa.

VIWANGO MBALIMBALI.
KIWANGO CHA D KWA JUMLA MAKI 01-05.
i) Insha haieleweki kwa vyovyote vile ama uwezo wa mtahiniwa wa kutumia lugha ni hafifu sana, hivi kwamba mtahinilazima afikirie kile mtahiniwa anachojaribu kuwasilisha.
ii) Mtahiniwa hana uwezo wa kutumia maneno ya Kiswahili kwa njia inayofaa.
iii) Lugha imevurugika, uakifishaji haufai na insha ina makosa ya kila aina.
iv) Kujitungia swali na kulijibu.
v) Insha ya urefu wa robo ikadiriwe hapa.

NGAZI MBALIMBALI ZA KIWANGO CHA D.
D- (D YA CHINI) MAKI 01-02.
i) Insha haina mpangilio maalum na haieleweki kwa vyovyote vile.
ii) Kujitungia swali tofauti na kulijibu.
iii) Kuandika kwa lugha isiyo Kiswahili au kuchanganya ndimi.
iv) Kunakili swali au maswali na kuyakariri.
v) Kunakili swali au kichwa tu.

D WASTANI MAKI 03.
i) Mtiririko wa mawazo haupo.
ii) Mtahiniwa amepotoka kimaudhui.
iii) Matumizi ya lugha ni hafifu mno.
iv) Kuna makosa mengi ya kila aina.

Copyright © 2022

D+ (D YA JUU) MAKI 04-05.

i) Insha ya aina hii hukuwa na makosa mengi ya kila aina, lakini unaweza kutambua kile ambacho mtahiniwa anajaribu kuwasilisha.
ii) Hoja hazikuelezwa kikamilifu/ mada haikukuzwa vilivyo.
iii) Mtahiniwa hana uhakika wa matumizi ya lugha.
iv) Mtahiniwa hujirudiarudia.
v) Insha itakayozingatia sura lakini ikose maudhui ikadiriwe hapa.

KIWANGO CHA C KWA JUMLA MAKI 06-10.

i) Mtahiniwa anajaribu kuishughulikia mada japo hakuikuza na kuiendeleza vilivyo.
ii) Mtahiniwa anawasilisha ujumbe kwa njia isiyovutia
iii) Mtahiniwa anaakifisha sentensi vibaya.
iv) Mtiririko wa mawazo unaanza kujitokeza japo kwa njia hafifu.
v) Insha ina makosa mengi ya sarufi, ya msamiati na ya tahajia (hijai).

C- (C YA CHINI) MAKI 06-07.

i) Mtahiniwa ana shida ya kuwasilisha na kutiririsha mawazo yake.
ii) Mtahiniwa hana msamiati wa kutosha wala miundo ya sentensi ifaayo.
iii) Mtahiniwa anafanya makosa mengi ya sarufi, ya hijai na ya msamiati na insha yake haieleweki kwa urahisi.

C WASTANI MAKI 08.

i. Mtahiniwa anawasilisha ujumbe lakini kwa njia hafifu.
i) Dhana tofauti tofauti hazijitokezi wazi.
ii) Mtahiniwa hana ubunifu wa kutosha.
iii) Mtiririko wa mawazo ni hafifu na hana ufundi wa lugha unaofaa.
iv) Anajaribu kushughulikia mada aliyopewa.
v) Mtahiniwa ana shida ya uakifishaji.
vi) Mtahiniwa anafanya makosa mengi ya sarufi, ya hijai na ya msamiati lakini bado insha inaeleweka.

C+ (C YA JUU) MAKI 09-10.

i) Mtahiniwa anawasilisha ujumbe vizuri akizingatia mada lakini kwa njia isiyo na mvuto.
ii) Dhana tofauti tofauti zimejitokeza japo kwa njia hafifu.
iii) Kuna mtiririko wa mawazo japo hana ufundi wa lugha unaofaa.
iv) Misemo na methali zimetumika kwa njia hafifu.
v) Ana shida ya uakifishaji.
vi) Kuna makosa ya sarufi, ya msamiati na ya hijai yanayoathiri mtiririko wa mawazo.

 Copyright © 2022

KIWANGO CHA B KWA JUMLA MAKI 11-15
i) Mtahiniwa anaonyesha hali ya kuimudu lugha.
ii) Mtahiniwa anatumia miundo tofauti tofauti ya sentensi vizuri.
iii) Mtahiniwa ana uwezo wa kutumia lugha kwa ufasaha.
iv) Mada imekuzwa na kuendelezwa kikamilifu.
v) Insha ya urefu wa robo tatu ikadiriwe katika kiwango hiki.

Ngazi mbalimbali za kiwango cha B.
B- (B YA CHINI) MAKI 11-12
i) Mtahiniwa anawasilisha ujumbe vizuri kwa kueleza hoja tofauti tofauti akizingatia mada.
ii) Mtahiniwa ana mtiririko mzuri wa mawazo.
iii) Mtahiniwa anatumia mifano michache ya msamiati unaovutia.
iv) Makosa yanadhihirika kiasi.

B WASTANI MAKI 13
i) Mtahiniwa anadhihirisha hali ya kuimudu lugha.
ii) Mawazo ya mtahiniwa yanadhihirika akizingatia mada.
iii) Mtahiniwa anateua na kutumia mifano michache ya msamiati mwafaka.
iv) Sarufi yake ni nzuri.
v) Makosa ni machache/ kuna makosa machache.

B+ (B YA JUU) MAKI 14-15
i) Mawazo ya mtahiniwa yanadhihirika na anajieleza waziwazi.
ii) Mtahiniwa anawasilisha ujumbe kwa njia inayovutia na kwa urahisi akizingatia mada.
iii) Mtahiniwa ana mchanganyiko mzuri wa msamiati unaovutia.
iv) Sarufi yake ni nzuri.
v) Uakifishaji wa sentensi zake ni mzuri.
vi) Makosa ni machache ya hapa na pale.

KIWANGO CHA A KWA JUMLA MAKI 16-20
i) Mtahiniwa ana ubunifu wa mawazo yanayodhihirika na kutiririka akizingatia mada.
ii) Mtahiniwa anadhihirisha ujuzi wa lugha yenye mnato.
iii) Ana uwezo wa kutumia tamathali za usemi ili kutoa hisia zake kwa njia bora na kwa urahisi.
iv) Umbuji wake unadhihirisha ukomavu na ukakamavu wake kimawazo.
v) Insha ina urefu kamili.

USAHIHISHAJI NA UTUNZAJI KWA JUMLA.
Mtahini ni sharti aisome insha yote akizingatia vipengee muhimu. Vipengee hivi ni maudhui, msamiati, mtindo, sarufi na hijai.

MAUDHUI.

Maudhui ni hoja au mambo yanayozungumziwa, kuelezewa au kuhadithiwa kwa mujibu wa mada iliyoteuliwa. Maudhui ndio hasa uti wa mgongo wa insha yoyote ile. Ubunifu wa mtahiniwa hukisiwa kwa kutathmini uzito wa maudhui yake kulingana na mada teule.

MSAMIATI.

Msamiati ni jumla ya maneno yatumiwayo katika lugha husika. Mtahiniwa anatarajiwa kutumia msamiati unaooana na mada teule. Kutegea ukwasi wa lugha alionao, mtahiniwa anatarajiwa kuikuza mada kwa kuifinyanga lugha kiufundi. Ni muhimu kuelewa kwamba kutokana na maendeleo na ukuaji wa teknolojia na mawasiliano, maneno mapya yanaibuka kila uchao.

MTINDO.

Mtindo unahusu mambo yafuatayo:

- ✓ Mpangilio wa kazi kiaya.
- ✓ Mtiririko na mshikamano wa mawazo kiaya na katika insha nzima.
- ✓ Hati nzuri na inayosomeka kwa urahisi.
- ✓ Matumizi ya tamathali za usemi, kwa mfano methali, misemo, jazanda na kadhalika.
- ✓ Kuandika herufi vizuri kwa mfano Jj, Pp, Uu, Ww na kadhalika.
- ✓ Sura ya insha.
- ✓ Unadhifu wa kazi ya mtahiniwa.

SARUFI.

Sarufi ndio msingi wa lugha. Ufanisi wa mawasiliano hutegemea uwezo wa mtahiniwa wa kutunga sentensi sahihi zenye uwiano wa kisarufi. Mtahini ataonyesha makosa yote ya sarufi yaliyo katika insha anayosahihisha.
Makosa ya sarufi huweza kutokea katika:
Matumizi ya alama za uakifishaji.
1. Kutumia herufi kubwa na ndogo mahali pasipofaa.
2. Matumizi yasiyofaa ya ngeli na viambishi, viunganishi, nyakati, hali, vihusiano na kadhalika.
3. Mpangilio wa maneno katika sentensi.
4. Mnyambuliko wa vitenzi na majina.
5. Kuacha neno linalohitajika au kuongeza neno lisilohitajika katika sentensi.
6. Matumizi ya herufi kubwa katika:
a. Mwanzo wa sentensi.
b. Majina ya pekee.
i. Majina ya mahali, miji, nchi, mataifa na kadhalika.
ii. Siku za juma, miezi n.k
iii. Mashirika, masomo,vitabu n.k

 Copyright © 2022

iv. Jina la mungu.
v. Majina ya kutambulisha hasa wanyama wa kufugwa, kwa mfano yale ya mbwa- Foksi, Jak, Popi, Simba,
Tomi na mengineyo.

MAKOSA YA HIJAI/TAHAJIA.

Haya ni makosa ya maendelezo. Mtahini anashauriwa asahihishe huku akiyaonyesha yanapotokea kwa mara ya kwanza tu.
Makosa ya tahajia huweza kutokea katika:
Kutenganisha neno kwa mfano _aliye kuwa‘
Kuunganisha maneno kwa mfano _kwasababu‘
Kukata silabi visivyo afikapo pambizoni kama vile _ngan - o‘.
Kuandika herufi isiyofaa kwa mfano _ongesa‘ badala ya _ongeza‘
Kuacha herufi katika neno kwa mfano _aliekuja‘ badala ya _aliyekuja‘
Kuongeza herufi isiyohitajika kama vile _piya‘ badala ya _pia‘
Kuacha alama inayotarajiwa katika herufi kama vile j i
Kukosa kuandika kistari cha kuendelezea neno afikiapo pambizoni au kukosa kukiandikia mahali pasipofaa.
Kuacha ritifaa au kuiandikia mahali pasipofaa, kwa mfano ngombe, ngom‘be, n‘gombe, ngo‘mbe n.k
Kuandika maneno kwa kifupi kama vile k.v, k.m, v.v, n.k na kadhalika.
Kuandika tarakimu kwa mfano 27-08-2010.

UKADIRIAJI WA UREFU WA INSHA.

Maneno 9 katika kila mstari – ukurasa moja na nusu.
Maneno 8 katika kila mstari – ukurasa moja na robo tatu.
Maneno 7 katika kila mstari – kurasa mbili.
Maneno 6 katika kila mstari – kurasa mbili na nusu.
Maneno 5 katika kila mstari – ukurasa mbili na robo tatu.
Maneno 4 katika kila mstari – kurasa tatu na robo tatu.
Maneno 3 katika kila mstari – kurasa nne na nusu.

HUU NDO UKURUSA WA MWISHO ULIOPIGWA CHAPA

Copyright © 2022